

به لطفِ طبعِ او مردم نبودی

عاشقی خواهی که تا پایان بری
پس ببايد ساخت با هر ناپسند
زشت بايد دید و انگاريد خوب
زهر بايد خورد و پنداريد قند
رابعه بلخی

بزرگداشت رابعه بلخی ، امروز چهارشنبه، ۱۶ شهریور، ساعت ۱۶، در کتابخانه و موزه ملی ملک برپا میشود

برخاسته از خطه خراسان است؛ خراسان بزرگ. همان خاکی که بلخ و بخارا و هرات و سمرقند و فاراب و خجند و مرو و نیشابور و بیهق و جوین و زوزن و بدخشان و غزنی و بسیار شهرهای دیگر، روزگارانی، قرون و اعصاری، ولایتی بودند از تیولات سرزمین خراسان که رونقشان شهره آفاق بود و افواه. و «رابعه بلخی»، اهل همین کهن‌سرزمین بود، زاده بلخ. پدرش کعب قُزداري بود، حاکم همان دیار بلخ، از اعراب کوچیده به خراسان که فرزند را فنون اسبرانی و رسوم جنگاوری آموخته بود. اما دخترش لطیفتبع بود و حتی او را نخستین شاعر پارسی‌گوی نوشته‌اند - والعهدة علی الراوی - کسی که سدیدالدین محمد عوفی در لباب‌الباب درباره‌اش نوشته که «اگرچه زن بود»، اما «به فضل بر مردان جهان بخندیدی، فارس هر دو میدان و والی هر دو بیان، بر نظم تازی قادر و در شعر پارسی به‌غایت ماهر و با غایت ذکاء خاطر و حدت طبع» و همچنین رضاقلی‌خان هدایت در مجمع‌الفُصحاء، او را در «حسن جمال و فضل و کمال و معرفت و حال، وحیده روزگار و فریده هر ادوار» توصیف کرده که «معاصر آل‌سامان و رودکی بوده و اشعار نیکو می‌فرموده» و حتی با رودکی هم ملاقات داشته اما گویا در حیات او یعنی پیش از سال ۳۲۹ قمری وفات یافته است، چنان‌که فریدالدین عطار نیشابوری در خلال آن حدود چهارصد بیتی که در الهی‌نامه در وصفش سروده، نیز به دیدارش با ابوالشعراء و مهارت ذوق‌آزمای‌اش اشاره کرده که: «بسی اشعار گفت آن روز اُستاد/ که آن دختر مجاب‌اتش فرستاد// ز لطف طبع آن دل‌داده دم‌ساز/ تعجب ماند آنجا رودکی باز».

یکی از اسباب شهرت رابعه حکایت عشقش به غلامیست بکتاش‌نام که عطار آن را با حالی شورانگیز به نظم کشیده است اما برخی آن را عشقی مجازی دانسته‌اند چنان‌که عبدالرحمن جامی در نفحات‌الانس من حضرات‌القدس نقلی از ابوسعید ابوالخیر آورده که «سخنی که او گفته

است نه چنان است که کسی را در مخلوق افتاده باشد.»
به هر روی رابعه را اگر نتوان از شعرای طراز دانست اما به حتم باید اشعار دلانگیزش را خواند که ۵۵ بیت هم بیشتر نیستند؛ ۷ غزل، ۴دوبیتی و ۲ بیت مفرد.

سروده‌هایی واجد ویژگی‌هایی مختص خودش؛ از جمله آن‌طور که در مدخل رابعه در جلد ۲۴ دایرةالمعارف بزرگ اسلامی آمده، «شعر رابعه از نظر مختصات آوایی بسیار مهم است. از آن جمله، تشدید مخفّف که شمس قیس رازی در المعجم آن را «زیادت قبیح» خوانده است و «اماله» که هر دو از ویژگی‌های سبک خراسانی‌اند» و همچنین «رابعه را نخستین کسی دانسته‌اند که در قالب مِـلَمَـسّ شعری سروده است».

پس باید او را که اکنون مزارش در نزدیکی مسجد جامع تاریخی خواجه ابونصر پارسا در پارک مرکزی شهر بلخ است، از نو شناخت و بزرگداشت او که امروز چهارشنبه، ۱۶ شهریور، ساعت ۱۶، در کتابخانه و موزه ملی ملک برپا می‌شود را فرصتی مغتنم شمرد.

*حمیدرضا محمدی